

Beszámoló a MANYE XXIV. Kongresszusáról

A Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE) Bölcsészettudományi Karának Magyar és Általános Nyelvészeti Tanszéke és a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete 2014. április 24. és 26. között szervezte meg a XXIV. MANYE-kongresszust Kolozsváron, *Többnyelvűség és kommunikáció Kelet-Közép-Európában* címmel. A rendezvényt a Kolozsvári Akadémiai Bizottság, a Magyar Köztársaság Kolozsvári Főkonzulátusa és a Communitas Alapítvány támogatta. Fontos kiemelni, hogy 24 év alatt először nem magyarországi, hanem határon túli felsőoktatási intézmény volt gazdája a rangos eseménynek.

A XXIV. Kongresszus központi témáját elsősorban a magyarság lakta régiók többszínűsége, többnyelvűsége ihlette. Ez azt jelzi, hogy ebben a régióban a többnyelvűség mindmáig természetesnek tűnik. A többnyelvűség egy adott régió belül nem mindig akadály a kommunikációnak, még ha különböző anyanyelveken is beszélünk.

Plenáris előadások

A kongresszus nyitónapján Szilágyi N. Sándornak, a BBTE egyetemi tanárának *Nyelvészek felelőssége* című plenáris előadása arra hívta fel a figyelmet, hogy az alkalmazott nyelvészetrel foglalkozók felelőssége egyáltalán nem elhanyagolható. Prószéky Gábor, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem egyetemi tanára előadásában (*Az emberi nyelvfeldolgozás egy lehetséges számítógépes modellje felé*) egy számítógépes nyelvelemző rendszer több évtizede folyó kutatásairól beszélt. Ugyancsak a megnyitó alkalmával tartotta meg előadását (*A terminológia szerepe a többnyelvű Európában*) Fóris Ágota, aki 2013-ban vehette át a Brassai-díjat. A Károli Gáspár Református Egyetem egyetemi docense a lassan két és fél évtizede tartó terminológiai egységesítési folyamat állomásait, kérdéseit taglalta, és rávilágított arra, hogy a néha megoldhatatlannak tűnő feladat ellenére nagyon sok eredményt tudnak felmutatni az ebben a témában munkálkodó nyelvészek határon innen és túl.

Szintén a megnyitó keretein belül került sor a Brassai-díj átadására, melyet az idén Tóth Szergej, a Szegedi Tudományegyetem tanára vehetett át.

A XXIV. kongresszus utolsó napján Kis Ádám záró plenáris előadásában (*Könyvszöveg a digitális korban*) szintén az írástudók felelősségére hívta fel a figyelmet, kiemelve a könyvek, kiadványok iránti követelmények változásait a digitális korszakban.

A szekcióülések témái

A párbeszédet elősegítő 12 szekció munkája április 24-én délután, illetve 25-én és 26-án zajlott, mintegy 80 előadást hallgathattak meg a résztvevők. Az egyes szekciók eredményeit a következőképpen foglalták össze a szekcióvezetők*:

* A szekcióvezetők összefoglalóit a szerkesztő fűzte egybe. Köszönjük Ajtay-Horváth Magdolna, Gaál Zsuzsanna, Hidasi Judit, H. Varga Márta, Kádár Edit, Kegyesné Szekeres Erika, Magyarai Sára, Máthé Dénes,

Anyanyelv-pedagógia többségi és kisebbségi helyzetben

A szekció tizenkét előadása szorosan kapcsolódott a kongresszus fő témájához, mivel az elhangzott prezentációk többsége az anyanyelv-pedagógia többnyelvű környezetben téma köré épült. Az előadások a nyelvelsajátítástól az oktatáson keresztül szép ívet zártak be. A résztvevők betekintést kaphattak a vizsgálati módszerek tárházába, az eddig is jól bevált módszerektől az egyre modernebb, kifinomultabb mérési eljárásokig. Néhány előadás helyzetfelmérő és leíró jellegű volt, míg más beszámolók túlléptek a diagnosztizáláson. A témák között szerepelt például a román környezeti nyelvvel és az angollal mint idegen nyelvvel kapcsolatos nyelvtanulási motivációk és hiedelmek szerkezete; az önállóan alkotott szövegek helyesírása, központozása, szókinccsgyakorisága és egyéb grammatikai és lexikográfiai tényezői szintén az idegennyelv-tudással összefüggésben; saját szerzőségű tananyag, amely hatékony eszköze lehet az adott nyelvi helyzet javításának kisebbségi környezetben; a magyar, spanyol és katalán nyelvek szimultán elsajátítása, ezen belül a nyelvek morfoszintaktikai összehasonlítása és egymásra hatása a nyelvhasználatban; a magyar–magyar és a vegyes családokból származó gyerekek beszédészlelési folyamatainak vizsgálata. A vitában is sok érdekes és előremutató kérdés, hozzászólás hangzott el.

Fordítástudomány

A csütörtök délutáni szekció irodalmi szövegek fordításának különböző aspektusait vizsgálta az összehasonlító fordításstiszta, a szövegnyelvészet és a fordítási műveletek retrospektív önelemzésének módszereivel. A szekció munkája bizonyította, hogy a fordítástudományban bekövetkezett nyelvészeti fordulat ellenére az irodalmi művek fordításainak interdiszciplináris, integratív megközelítést igénylő vizsgálata továbbra is eredményes. Témák: a változó stílusnorma megnyilvánulásai egy Dickens-mű 1913-ban és 2009-ben készült fordításainak összevetésével, különböző olvasók körében végzett felmérés alapján; egy Joyce-regényben előforduló kifejezések „normasértő” elemeinek fordítása; a kulturálisan kötött nyelvi elemek fordítása finn versek magyar és angol fordításaiban induktív, leíró, feltáró-értelmező kvalitatív módszerrel; a tematikus szakasz elemeinek helyváltoztatása magyarról németre fordított szépirodalmi szövegekben.

A pénteki első blokkban négy előadást hallgathattak meg a résztvevők. Hallhattunk egy most készülő műfordítói lexikon munkálatairól, ezen belül az erdélyi műfordítók munkásságáról; arról, vajon mi befolyásolja azt, hogy a megjelenéstől számított hány éven belül fordítanak le egy művet más nyelvre, illetve egyáltalán mit fordítanak le; a közmondások fordíthatóságáról; s arról, hogyan kezelik a fordítók egyes szavak, kifejezések (*Felvidék, Kárpát-medence*) eltérő megítélését, használatát a szlovákiai magyarok és szlovákok körében.

Stilisztika és szövegtan

A szekcióban három érdekfeszítő, a vizsgálat tárgya és módszertana szempontjából igen különböző előadás hangzott el, a következő témakörökben: a hipertextuális szövegértelmezés lehetősége egy Füst Milán-vers, illetve a többnyelvű szövegek és a nyelvtanulás kérdései tekintetében; a reklámok argumentációs technikái és szociokulturális tényezői; igazságügyi szövegek szövegnyelvészeti vizsgálata, az elemzési módszerek igazságügyi használhatósága.

A magyar mint idegen nyelv tanítása

A szekcióban hat előadás hangzott el. Az első előadó arra kereste a választ, vajon meg kell-e, meg lehet-e tanítani a diákokat a fogalmi rendszerek váltására a tudásátadás során. A következő előadó az uralisztikában „*numerus absolutus*”-nak vagy „*numerus indefinitus*”-nak nevezett egyes számú alakok többes számú funkcióit gyűjtötte össze, különös tekintettel azokra az esetekre, amelyekben például az indoeurópai nyelvek jó része többnyire többes számot használ. Rámutatott a jelenségből adódó interferencia-hatásokra is. A többi előadás két nagyobb témakörbe csoportosítható: egyrészt a MagyarOK I., 2013-ban megjelent tankönyvcsalád elemzése (hogyan hasznosítja ez a tankönyv az interkulturális nyelvészet, a pszicholingvisztika és a pragmatika legújabb eredményeit, illetve milyen módon építhető be mindez a nyelvrába, továbbá milyen eljárásokat, lehetőségeket nyújt a tankönyv a halláskészség fejlesztésére); másrészt a kultúratanítás lehetőségei a romániai gyakorlatban (milyen kultúrafogalmak mentén lehet/kell összeállítani a tananyagot különös tekintettel arra, hogy a kisebbségi helyzet újfajta kultúratanítási gyakorlatot kíván meg főleg az országismeret témakörében; hogyan lehet mindezt beépíteni a nyelvtanítás folyamatába).

Idegennyelv-tanítás

A szekció első előadásában a kétnyelvűségnek a harmadik nyelv elsajátítására gyakorolt pozitív hatásairól hallhattunk (jelentős segítség lehet a nyelvtanulóknak, amennyiben megfelelő a nyelvi tudatosság fejlesztése). Majd az internetes közösségi rendszerekben elérhető, a nyelvtanulást segítő – akár a virtuális jelenlétet lehetővé tévő – videós módszerek vizsgálata következett. További témák: a jelentős kulturális különbségek miatt izgalmas feladat a távol-keleti országokból érkező hallgatók angol nyelvre tanítása, egyetemi felkészítése; a sikeres előrehaladás záloga a kompetenciafejlesztés. A tanulásban akadályozott gyermekek idegennyelv-oktatása sok olyan kérdést vet fel, amelyek megoldása összetett feladat mind a gyógypedagógusnak, mind a nyelvtanároknak, akiknek a taneszközök és a módszertan terén is szükségük lenne több támogatásra. A nem anyanyelvű angolul beszélők hallás utáni szövegértéséről, a kapcsolódó normák és attitűdök közötti viszonyról is elhangzott összegző értekezés.

Az iskolai nyelvhasználat különböző aspektusaira két előadás világított rá. Az első a horvátországi magyar diákok iskolaválasztási problémáit és nyelvszocializációs sajátosságait mutatta be. A második előadás az iskolai nyelvi tájkép kérdésköréből kiindulva a vizuális nyelvhasználati szokások és nyelvi magatartás közötti összefüggéseket elemezte. A vizsgálatok helyszínéül különböző nyelvi környezetben (tömb, vegyes települések) működő romániai magyar tannyelvű iskolák szolgáltak. Az előadásból kiderült, hogy a nyelvek (magyar, román) és a nyelvi regiszterek szétválása hangsúlyosabb a tömbmagyar települések iskoláiban. Minél erőteljesebb egy település „vegyes” jellege, annál jobban elmosódik a nyelvek, nyelvi funkciók szétválása. Ugyanakkor kimutatható az írott nyelvhasználat szóbeli közlésekre gyakorolt hatása: az ügyintézés jellegű közlések esetében egyre gyakoribb a kódváltások, kölcsönzavak stb. aránya.

Szociolingvisztika – kisebbségi nyelvek – nyelvi kisebbségek

A szekcióban elhangzott előadások szinte mindegyike érintette a kontaktológia témakörét. Külön figyelmet érdemel, hogy a már közel egy évtizede folyamatosan bővülő internetes *Termini magyar–magyar szótár* adatbázisára támaszkodott két előadó is. Az egyik kutató a többirányú lexikai átvételek eredetét vizsgálta a magyar nyelvváltozatokban. A másik előadó több kutatással igazolta, hogy kétnyelvű léthelyzetben a kölcsönzés szükségszerű, s a kontaktuselemek aktív részesei az örvidéki magyarok nyelvi repertoárjának, melyből például a magyar

szaknyelvi regiszterek teljesen hiányoznak. Magyarország negyedik legnagyobb nemzeti kisebbségének, a szlovákságnak a nyelvhasználatáról azt a prognózist hallhattuk, hogy bár a kétnyelvű beszélőközösség életében a magyar nyelv a meghatározó, a szlovák nyelv a közösségi szintereken terjedőben van, míg a családi szinterekről erőteljesen visszaszorul. Egy empirikus kutatás eredményeként arról hallhattunk, hogy a média nyelve folyamatosan merít a területi és társadalmi nyelvváltozatok szókincséből. Az előadó elsősorban a kisebbségi és regionális nyelvváltozatok azon jelenségeit vizsgálta, amelyek a romániai magyar audiovizuális média nyelvhasználatában (még) nem felelnek meg a médiával szemben támasztott normatív elvárásoknak.

Lexikográfia és terminológia

A szekció első blokkjában két aktuális, élő nyelvünk szakszókincsét érintő és egyben hiánypótlásra felszólító előadásra került sor: az első a sportnyelvnek, a sportszótáraknak a teljes magyar beszélőközösségre kiterjedő szükségletelemzésével; a második a katonai alapismeretek tantárgyi témakör terminológiájával, annak fejlesztési kérdéseivel foglalkozott. Ezt követően két előadás nyelvtörténeti megközelítésben tárgyalta a kitűzött témákat: az egyik 16. századi növénynevek szótári, szótározási és elterjedtségi kérdéseit vizsgálta konkrét korpuszok alapján; a másik előadás pedig a magyar gazdasági szaknyelvtörténet kiemelkedő alakjának, Brassai Sámuelnek gazdasági főművét, a *Bankismeret*et elemezte korabeli hasonló tematikájú művek összevetésében.

A szekció második részében a terminológiai adatbázisokban használatos definíciótipusok bemutatására, valamint két kontrasztív vizsgálatra támaszkodó kutatás ismertetésére került sor – az egyik magyar–román, a másik pedig magyar–japán viszonylatban. Kiderült az előadásokból az a régóta sejtett, de még mindig nem eléggé tudatosult jelenség, hogy a nyelvészeti vizsgálódások, a nyelvészeti leírások és a nyelvészeti adatfeldolgozások vonatkozásában fontos szerepük van azoknak a kereteknek, amelyek utat nyitnak, de egyszersemind korlátokat is szabnak a vizsgálatoknak.

Fordító- és tolmácsolás

A szekció munkájának eredménye két tételben összegezhető. Az első: a Magyarország határain túli régiók esetében a magyar nyelvet nem fogadják el idegen nyelvként, munkanyelvként, ezért nem oktatják a tolmácsolásban (Szlovákia, Románia). A másik megállapítás: a tolmácsolásban az országismereti és kulturális ismeretek oktatása nem megfelelő, ha főként az idegen nyelvi kompetenciákra és nem a fordítói kompetenciákra fókuszál.

Alkalmazott nyelvészet és korpusz nyelvészet

Az első előadó a számítógépes mondat- és szövegelemzés pontosítására, árnyalására tett javaslatokat. Az előadást követő beszélgetésben a természetes nyelv árnyaltsága és a „gépi nyelvhasználat” merevsége volt a fő téma. Konklúzió: a számítógép „okosítása” az informatika egyik elsőrendű feladata.

A továbbiakban négy előadásra került sor, melyek téma és módszertan (elméleti keret) tekintetében látszólag egymástól igen távol esnek. A kapcsolódási pont a kulturális és/vagy nyelvi érintkezés, illetve kommunikáció. Az előadások közül kettő szinkrón, kettő pedig diakrón szemléletű nyelvi vizsgálatra vállalkozott. Az első előadás stresszhelyzetek, illetőleg a szabályozott szituációk feltételei között megvalósuló interkulturális kommunikációs helyzeteket elemzett, a második kognitív keretben értelmezte a hit metaforáit és biblikus hasonlatait. A történeti szociolingvisztika megközelítésmódját választó két előadás közül az első

a természetes (informális) kétnyelvűség kérdéskörét és változatait járta körül a középmagyar kori boszorkányperek szövegeleméinek bemutatásával, míg a negyedik előadás a deverbális ígéképzők nyelvhasználati jellemzőit tárta fel a középmagyar kori magán és hivatali írásbeliség forrásainak segítségével.

Mentalitás, attitűd és gendernyelvészet

A szekcióban négy előadás hangzott el, amelyek a beszélők nyelven keresztül is kifejezett attitűdjeit vizsgálták különböző aspektusokból. Ezek között szerepelt például a társadalmi nem (gender), a rassz, a mentalitás és az identitás. Az előadók ezeket a nyelven kívüli, de a beszélők megnyilatkozásait nagyon is erőteljesen befolyásoló tényezőket különböző korpuszok elemzése segítségével mutatták be, így például irodalmi szövegeken, illetve a populáris műfajok identitásra gyakorolt szerepén keresztül, vagy éppen a beszélőknek az identitást jelző nyelvi eszközök használatáról alkotott véleményét kérdezték meg. Az előadások után feltett kérdések és hozzászólások arról győzhették meg a hallgatóságot, hogy a mentalitás és az identitás nyelvészeti szempontú elemzésével feltárhatjuk a sztereotípiák és az előítéletek mögött meghúzódó társadalmi struktúrákat, és a nyelvészet módszereinek alkalmazásával is kísérletet tehetünk arra, hogy csökkentjük negatív hatásait.

Kontextus és nyelvhasználat

A szekcióban napjaink aktuális nyelvhasználati jelenségeihez kapcsolódtak az előadások. A változatos tematikájú kutatási beszámolók két nagyobb nyelvészeti terület, a diskurzuselemzés és a nyelvjáráskutatás köré szerveződtek. A diskurzuselemzés tárgykerében először az egyházi diplomácia nyelvében belül Ferenc pápa két beszédének elemzését hallhattuk. Ezt szegedi és nyitrai fókuszcsoportos interjúk adatainak összehasonlítása követte, a diskurzusjelölökhöz kötődő attitűdök bemutatásával. A harmadik előadó a verbális agresszióhoz kapcsolódó kérdőíves felmérésének eredményeit ismertette. Ezután a dialektuskutatás tematikájában a köznyelvben váltakozó *e-ző* és *ő-ző* morféimákat ismerhettük meg egy kérdőíves vizsgálat segítségével. Végül a beás cigányok körében végzett kutatás előzetes eredményeiről tájékozódhattunk.

Egyéb programok

A kongresszus egyik célja – a szakmai kérdések megbeszélésén túl – egymás nyelvének a megértése, a kommunikáció megkönnyítése, nem utolsósorban az emberi kapcsolatok megőrzése és megerősítése. Ennek elősegítése érdekében – rendhagyó módon – a második nap délutánján kirándulásra került sor. A résztvevők meglátogatták a tordai sóbányát, megismerkedtek Torockó sajátos építészetével, a település történelmével, majd a Torockószentgyörgyön található Brassai-szülőházat tekinthették meg. Ezek után egy másik tájegység, Kalotaszeg egyik falujában (Tordaszentlászlón) tájházat látogathattak meg a kirándulók.

A kongresszus honlapján (<http://hunlang.lett.ubbcluj.ro/hu/xxiv-magyar-alkalmazott-nyelvészeti-kongresszus>) megtekinthetők a kongresszusi anyagok, köztük a program és az összefoglalók füzeté is.

Fazakas Emese